

Η αρχόντισσα Ακυλίνα Σμερλίνου – Νέα στοιχεία για μια επιτύμβια πλάκα από την Κυθρέα

(Στον Πέτρο Καρεκλά, δήμαρχο Κυθρέας)

της Νάσας Παταπίου

Η ταυτότητα της Ακυλίνας Σμερλίνου, θυγατέρας του επισκόπου Λευκάρων-Λεμεσού Ιωάννη και συζύγου του φεουδάρχη Φραγκίσκου Φλαγγή, με το επιτύμβιο σε δεκαπεντασύλλαβο, που ανέσυρε η σκαπάνη των Κυθρεωτών από τα ερείπια ενός βυζαντινού ναού, δεν μας είναι πια άγνωστη.

Η αρχαιακή έρευνα μάς προσέφερε πλούσιο υλικό για την ταυτότητα μιας γυναίκας, της οποίας η επιτύμβια πλάκα σώζεται έως τις μέρες μας και απόκειται στο Μεσαιωνικό Μουσείο Κύπρου, στο κάστρο της Λεμεσού. Στην ταφόπλακα αναφέρεται το όνομά της, αυτό του πατέρα της, καθώς και του συζύγου της. Η γυναίκα αυτή δεν ήταν καθόλου τυχαίο πρόσωπο, γιατί τόσο η οικογένειά της όσο και αυτή του συζύγου της αναφέρονται ήδη από τον 15ο αιώνα, δηλαδή κατά τη Φραγκοκρατία. Αργότερα, κάποια μέλη και των δύο οικογενειών διέπρεψαν κατά τη Βενετοκρατία, ενώ κάποια άλλα τα συναντούμε στη Βενετία, μετά την πώση της Κύπρου στους Οθωμανούς.

Στα ερείπια ναού της Κυθρέας

Η επιτύμβια αυτή πλάκα ανήκε στην αρχόντισσα Ακυλίνα και είχε βρεθεί στην Κυθρέα, στα τέλη του 19ου αιώνα, στην ερειπωμένη εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, στην ενορία του Αγίου Ανδρονίκου. Το 1900 είχε αμφισβητηθεί από το Εβκάφ η θέση με το όνομα Αρχάγγελος, της περιοχής Τούμπας, της ενορίας Τζουμαγιάς της Κυθρέας. Στην ίδια θέση, σε ίχνη ερειπίων ναού αφιερωμένου, σύμφωνα με την παράδοση, στον Αρχάγγελο Μιχαήλ, οι κάτοικοι της Κυθρέας τελούσαν ετησίως υπαίδρια λειτουργία στις 8 Νοεμβρίου, ημέρα τιμής του Αρχαγγέλου. Οι κάτοικοι, για να κερδίσουν τον χώρο του ναού τους, με συνεχή εργασία και με μεγάλο ζήλο οικοδόμησαν παρεκκλήσιο στην ίδια θέση, αφιερωμένο στον Αρχάγγελο Μιχαήλ και έτσι πρόλαβαν την καταπάτηση του χώρου από τους Τούρκους. Κατά τη διάρκεια των εργασιών για τη δεμελίωση του παρεκκλησίου αυτού αποκαλύφθηκε ένας τάφος. Ο τάφος αυτός ανήκε σε μια γυναίκα ονομαζόμενη Ακυλίνα, σύμφωνα με την εξής επιτάφια ελληνική επιγραφή, γραμμένη σε δεκαπεντασύλλαβο στίχο:

Ενταύθα δη κεκοίμηται θυγάτηρ Ακυλίνα
 του Ιωάννου του ποτέ επόππου των Λευκάρων
 του γαρ το γένος ἔλκοντος εξ ευγεν[ών] Σμερλίν[ων]
 ἣτις σύμβιος πέφυκεν του [ό]νομα Φραγκίσκου
 Φλαγγή και μακαρίσατε
 αυτήν οι εντυχόντες·
 1556 Χ[ριστού]

Ίσως να μην πληροφορηθούμε ποτέ ποια ήταν η σχέση της Ακυλίνας με την Κυθρέα, ώστε να ταφεί σε ναό της. Πολύ πιθανόν η οικογένειά της ή η ίδια να είχε κτήματα ή περιουσία ή να κατοικούσε στην ίδια την Κυθρέα με τον σύζυγό της ή και τα παιδιά της, εάν βέβαια είχε παιδιά. Μπορούμε επίσης να υποθέσουμε ότι η περιοχή στην οποία υπήρχε ο ναός του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, όπου και είχε ταφεί, αποτελούσε φέουδο της οικογένειάς της. Η επιτύμβια πλάκα και τα στοιχεία που μας γνωστοποιούνται από την επιγραφή που φέρει θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπήρξαν ουσιαστικά ο μίτος της Αριάδνης για περαιτέρω έρευνα, η οποία μας έδωσε ενδιαφέροντα στοιχεία και πολυτιμότετους καρπούς. Στην επιτύμβια επιγραφή αναφέρεται ότι η Ακυλίνα είναι θυγατέρα του Ιωάννη Σμερλίνου, πάλαι ποτέ επόππου των Λευκάρων και σύζυγος του Φραγκίσκου Φλαγγή. Επίσης, σημειώνεται το έτος 1556 ως έτος του θανάτου της. Παρατηρούμε αρχικά ότι το όνομα Ακυλίνα πρέπει την ίδια εποχή να ήταν αρκετά διαδεδομένο στην Κύπρο, τουλάχιστον στις οικογένειες των αρχόντων και εύπορων της μεγαλονήσου, αφού και μία άλλη επιτύμβια επιγραφή αναφέρεται σε μια άλλη Ακυλίνα. Η επιτάφια αυτή επιγραφή του έτους 1557 βρίσκεται εντοιχισμένη στην εκκλησία της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, στο χωριό Σωτήρα Αμμοχώστου. Σύμφωνα με έρευνές μας, και σχετικό έγγραφο του έτους 1566, το οποίο έχουμε εντοπίσει, αυτή η Ακυλίνα ήταν σύζυγος του υιού του φεουδάρχη του διαμερίσματος (baliazo) Παραλιμνίου. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι η επιγραφή στην επιτύμβια πλάκα της Ακυλίνας ενέπνευσε ένα διήγημα του Κυθρεώτη νομικού και λογίου Αχιλλέως Αιμιλίου (Αχιλλέας Αιμιλιανίδης), το οποίο περιλαμβάνεται στη συλλογή διηγημάτων του, με τον τίτλο “Παλιά Κύπρος”, που εξεδόθη το 1933 στην Αθήνα.

Ποιος ήταν ο Ιωάννης Σμερλίνος

Ποιος ήταν, όμως, ο πατέρας της Ακυλίνας, που είχε ταφεί στον ναό του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, στην Κυθρέα, το έτος 1556, και ο οποίος τότε ήταν ήδη νεκρός; Έχουμε αναφερθεί και άλλοτε στην οικογένεια των

Ε. 533. Lim., Kastros, nº 19 (H. 186).

Σμερλίνων της Κύπρου, την οποία συναντούμε στις πηγές ήδη από τον 15ο αιώνα. Για παράδειγμα, σε πηγή του 1468 αναφέρεται ένας πρωτομάστορας Νικόλαος του Σμυρλιού (Nicolin του Smirliou), που είχε κατοικία στον Άγιο Δομέτιο, και δεν μπορούμε παρά να συσχετίσουμε το όνομα Smirliou με αυτό του Smerlino. Σε μελέτη μας που έχει δημοσιευθεί το 2012, φέρνουμε στο φως νέα στοιχεία για τον Χριστόφορο Σμερλίνο, έναν άγνωστο μέχρι πρότινος ορθόδοξο επίσκοπο Αμμοχώστου. Σ' ένα έγγραφο του 1556 αναφέρεται ο θάνατος του επισκόπου Αμμοχώστου Χριστόφορου Σμερλίνου και η εκλογή του διαδόχου του. Περαιτέρω έρευνα κατέδειξε, βάσει δύο ανέκδοτων βενετικών εγγράφων, ότι η εκλογή του Χριστόφορου Σμερλίνου στον ορθόδοξο επισκοπικό θρόνο της Αμμοχώστου υπήρξε επεισοδιακή και προκάλεσε έριδες μεταξύ των κοινοτήτων Αμμοχώστου και Λευκωσίας. Ασφαλώς ο Χριστόφορος Σμερλίνοσ ανήκει στην

ίδια οικογένεια, αλλά δεν γνωρίζουμε ποιοι συγγενικοί δεσμοί τον συνέδεαν με τον Ιωάννη Σμερλίνο, πατέρα της Ακυλίνας. Ο πατέρας της Ακυλίνας, όπως μας αποκάλυψε ανέκδοτο έγγραφο, το 1546 είχε εκλεγεί και στη συνέχεια είχε επικυρωθεί η εκλογή του από τις βενετικές αρχές, στον ορθόδοξο επισκοπικό θρόνο Λευκάρων-Λεμεσού. Πολύ σύντομα, όμως, φαίνεται να είχε πεθάνει, αφού, το 1548, από ένα άλλο ανέκδοτο έγ-

γραφο, πληροφορούμαστε ότι είχε επικυρωθεί από τις βενετικές αρχές η εκλογή του νέου επισκόπου Λευκάρων-Λεμεσού. Εκτός από το έγγραφο της εκλογής του Ιωάννου Σμερλίνου ως επισκόπου Λευκάρων-Λεμεσού και την αναφορά του ονόματός του στην επιτύμβια πλάκα της θυγατέρας του, δεν έχουμε καμία άλλη είδηση που να σχετίζεται μαζί του. Ο επίσκοπος ο οποίος διαδέχθηκε, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω, τον Ιωάννη Σμερλίνο στον επισκοπικό θρόνο Λευκάρων - Λεμεσού είχε συγγενικούς δεσμούς με τη θυγατέρα του προκατόχου του Ακυλίνα, αφού είχε παντρευτεί τον γιο του.

Αρχικά, όταν αναγνώσαμε την επιγραφή της επιτύμβιας πλάκας, προβληματιστήκαμε ποια η έννοια του “επίοππου” των Λευκάρων, για να καταλήξουμε εντέλει ότι όντως πρόκειται για προσφώνηση του ορθόδοξου επισκόπου Λευκάρων-Λεμεσού, κατά τη Φραγκοκρατία και Βενετοκρατία. Άλλωστε, σύμφωνα με γραπτή μαρτυρία, συνήθως ο τίτλος του επισκόπου Λευκάρων ήταν ως εξής: “...ελέω Θεού επίσκοπος Αμαδούντων και πρόεδρος Νεμεσού και Κουρέων (κοινώς Λευκάρων)”. Η Ακυλίνα Σμερλίνου ήταν λοιπόν θυγατέρα του επισκόπου Λευκάρων-Λεμεσού. Η παραμονή του Ιωάννη Σμερλίνου στον εν λόγω επισκοπικό θρόνο, σύμφωνα με το διαδέσιμο αρχειακό υλικό, φαίνεται να διήρκεσε μόνο δύο έτη, αφού το 1548 ανέκδοτο έγγραφο μαρτυρεί ότι επικυρώθηκε η εκλογή του νέου επισκόπου Λευκάρων, Στέφανου Φλαγγή.

Ο επίσκοπος Στέφανος Φλαγγής

Για τον επίσκοπο Λευκάρων-Λεμεσού Στέφανο Φλαγγή γνωρίζουμε περισσότερα στοιχεία, αφού ήταν σύγχρονος του Στέφανου Lusignan, ο οποίος και μας παρέχει στοιχεία στο έργο του για τον ίδιο. Υπηρέτησε ως ιερακοτρόφος του τελευταίου Φράγκου βασιλιά Ιακώβου Β' Lusignan, δηλαδή του συζύγου της Αικατερίνης Κορνάρο και πέθανε υπέργηρος. Ο Στέφανος Φλαγγής πέθανε το 1567 αφού το ίδιο έτος εξελέγη νέος επίσκοπος Λευκάρων-Λεμεσού ο Ιωάννης de Sur. Η Ακυλίνα, θυγατέρα του επισκόπου Λεμεσού από την οικογένεια των ευγενών Σμερλίνων, παντρεύτηκε τον γιο του μετέπειτα επισκόπου Λευκάρων-Λεμεσού Στεφάνου Φλαγγή, της άλλης μεγάλης οικογένειας της Κύπρου. Μέλη της οικογένειας Φλαγγή σταδιοδρόμησαν στην Ορθόδοξη Εκκλησία της μεγαλονήσου. Η οικογένεια Φλαγγή, σύμφωνα με τα πορίσματα των ερευνών μας, έδωσε κατά τη Βενετοκρατία έναν αρχιεπίσκοπο Κύπρου, έναν επίσκοπο Λεμεσού και έναν επίσκοπο Πάφου, και ένας Νικόλαος Φλαγγής διετέλεσε τσιβιτάνος (διοικητής) του διαμερίσματος Μαζωτού. Άλλα μέλη της

ίδιας οικογένειας αργότερα διέπρεψαν στην πόλη των τεναγών. Τρανό παράδειγμα ο μέγας εθνικός ευεργέτης Θωμάς Φλαγγίνης, κορυφαία μορφή του ελληνισμού και ιδρυτής της Φλαγγινείου Σχολής στη Βενετία.

Ο Στέφανος Φλαγγής είχε μία πολυμελή οικογένεια, όπως πληροφορούμαστε από αρχειακές πηγές, μεταξύ αυτών τέσσερις γιους και μία θυγατέρα. Οι γιοι του ήταν οι Μάρκος, Ιωάννης, Φραγκίσκος, Νικόλαος και Λάουρος και η θυγατέρα του ονομαζόταν Μαργαρίτα. Τα παιδιά του Στέφανου Φλαγγή, μετά την κατάκτηση της Κύπρου από τους Οθωμανούς, φαίνεται να κατέφυγαν στη Βενετία, αφού αναφέρονται ως κληρονόμοι του αδελφού τους Μάρκου, ο οποίος ζούσε στη Βενετία. Ο Μάρκος Φλαγγής ήταν επίσης μεταξύ των υποψηφίων το 1568 για εκλογή ορθοδόξου αρχιεπισκόπου Κύπρου, μετά τον θάνατο του αρχιεπισκόπου Νεοφύτου Λογαρά. Το 1573 ο Μάρκος Φλαγγής είχε συντάξει στη Βενετία τη διαθήκη του, στην οποία κάνει μνεία για τα αδέρφια του. Επίσης, στη διαθήκη του αναφέρει ότι επιθυμούσε να ενταφιαστεί στον Άγιο Γεώργιο των Ελλήνων. Ένας άλλος γιος του Στέφανου Φλαγγή, και κατά συνέπεια αδελφός του συζύγου της Ακυλίνας, ο Ιωάννης, ήταν πρωτόπαπας στην επισκοπή Λεμεσού και γνωρίζουμε, μεταξύ άλλων, για τη διαμάχη που είχε ξεσπάσει ανάμεσα στον ίδιο και στον Λατίνο αρχιεπίσκοπο Λευκωσίας Φίλιππο Μοτσενίγο.

Ο Φραγκίσκος ήταν ο σύζυγος της Ακυλίνας Σμερλίνου, όπως διαβάζουμε και στην επιτύμβια πλάκα: “ήτις σύμβιος πέφυκεν του [ό]νομα Φραγκίσκου Φλαγγή...”. Τρεις πηγές έχουμε στη διάθεσή μας για τον Φραγκίσκο Φλαγγή. Η πρώτη πηγή είναι αυτή η ίδια η επιγραφή από τον τάφο της συζύγου του, του 1556. Η δεύτερη είναι του 1557, από την οποία πληροφορούμαστε ότι ο Φραγκίσκος Φλαγγής ήταν φεουδάρχης και εκμίσθωνε τον Άγιο Ανδρόνικο Κανακαρίας, όπως ονομαζόταν τότε, ή Άγιο Ανδρόνικο Καρπασίας. Η τρίτη πηγή ανάγεται στο έτος 1573, στην οποία μαρτυρείται ότι ο Φραγκίσκος ήταν εν ζωή και ότι μάλλον ήταν εγκατεστημένος στη Βενετία.

Η ταυτότητα της Ακυλίνας Σμερλίνου, θυγατέρας του επισκόπου Λευκάρων-Λεμεσού Ιωάννη, νύμφης του επισκόπου Λευκάρων-Λεμεσού Στεφάνου Φλαγγή και συζύγου του φεουδάρχη Φραγκίσκου Φλαγγή, με το επιτύμβιο σε δεκαπεντασύλλαβο, που ανέσυρε η σκαπάνη των Κυθρεωτών από τα ερείπια ενός βυζαντινού ναού, δεν μας είναι πια άγνωστη...

Μακαρίσατε, λοιπόν, αυτήν οι εντυχόντες...